

Универзитет у Београду
Факултет за специјалну
едукацију и рехабилитацију

НАЦИОНАЛНИ НАУЧНИ
СКУП

„Специјална
едукација и
рехабилитација у
условима пандемије
COVID-19“

ЗБОРНИК РАДОВА

Београд,
23. децембар 2021.

Универзитет у Београду
Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију

**НАЦИОНАЛНИ НАУЧНИ СКУП
„СПЕЦИЈАЛНА ЕДУКАЦИЈА И РЕХАБИЛИТАЦИЈА У
УСЛОВИМА ПАНДЕМИЈЕ COVID-19”**

Београд, 23. децембар 2021.

ЗБОРНИК РАДОВА

Београд, 2021.

НАЦИОНАЛНИ НАУЧНИ СКУП
„СПЕЦИЈАЛНА ЕДУКАЦИЈА И РЕХАБИЛИТАЦИЈА У УСЛОВИМА ПАНДЕМИЈЕ COVID-19”
Београд, 23. децембар 2021. године
ЗБОРНИК РАДОВА

Рецензенти:

Проф. др Даница Васиљевић-Продановић
Доц. др Лука Мијатовић

Издавач:

Универзитет у Београду
Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију (ИЦФ)
11000 Београд, Високог Стевана 2
www.fasper.bg.ac.rs

За издавача:

Проф. др Марина Шестић, декан

Главни и одговорни уредник:

Проф. др Бранка Јаблан

Уредници:

Доц. др Наташа Буха
Доц. др Милица Ковачевић

Дизајн насловне стране:

Зоран Јованковић

Компјутерска обрада текста:

Биљана Красић

Штампа омота и нарезивање ЦД:

Универзитет у Београду – Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију (ИЦФ)

Зборник радова ће бити публикован у електронском облику – ЦД

Тираж: 200

ISBN 978-86-6203-155-6

Наставно-научно веће Универзитета у Београду – Факултета за специјалну едукацију и рехабилитацију, на седници одржаној 9. 12. 2021. године, Одлуком бр. 3/193 од 10. 12. 2021. године, усвојило је рецензије рукописа Зборника радова „Специјална едукација и рехабилитација у условима пандемије COVID-19”.

Зборник је настао као резултат Пројекта „Специјална едукација и рехабилитација у условима пандемије COVID-19” чију реализацију је сопственим средствима подржао Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију. Руководилац Пројекта је проф. др Горан Јованић.

ПРЕДНОСТИ И НЕДОСТАЦИ НАСТАВЕ НА ДАЉИНУ ИЗ УГЛА НАСТАВНИКА, РОДИТЕЉА И ДЕЦЕ С ПОРЕМЕЋАЈЕМ ИЗ СПЕКТРА АУТИЗМА – ПРЕГЛЕД ИСТРАЖИВАЊА

Александра НЕМЕДИ¹, Мирјана ЂОРЂЕВИЋ², Ненад ГЛУМБИЋ²

¹Хуманитарна организација „Дечје срце”, Београд

²Универзитет у Београду – Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију

Апстракт

Циљ овог рада био је да се кроз преглед доступне литературе детектују предности и недостаци наставе на даљину током пандемије коронавируса SARS-CoV-2 за децу с поремећајем из спектра аутизма.

Свеопште посматрајући, ставови родитеља били су негативни, јер су они осећали претерани умор и стрес услед немогућности да деци с поремећајем из спектра аутизма објасне градиво на начин на који то чине наставници, док је ученицима с поремећајем из спектра аутизма одговарао овакав вид наставе, јер нису морали да брину о свом понашању у социјалном окружењу ван куће. Наставници су пријављивали висок ниво замора, јер су додатно морали да прилагоде материјал деци с поремећајем из спектра аутизма и припреме инструкције за родитеље.

Овај преглед истраживања, као и истраживања која ће се у будућности спроводити, треба да буду чврст ослонац за промену праксе учења на даљину, али и школског окружења које није увек погодно за особе с поремећајем из спектра аутизма. Једино интеграцијом позитивних и негативних аспеката могуће је доћи до адекватног корака напред.

Кључне речи: пандемија коронавируса SARS-CoV-2, поремећај из спектра аутизма, ставови родитеља, школовање на даљину

УВОД

Образовање на даљину представља такав начин организације едукативног процеса у којем ученик и наставник нису у физичкој, непосредној близини, већ се њихова интеракција одвија путем различитих система телекомуникације (Schlosser & Simonson, 2010; Simonson et al., 2008; Stenhoff et al., 2020).

Крајем 2019. и почетком 2020. године свет се изненада суочио са коронавирусом SARS-CoV-2 који изазива болест COVID-19. Средином марта 2020. године је у већини земаља проглашено ванредно стање што је довело до потпуног затварања градова и државних граница. Следствено томе, дошло је и до другачије организације послова који су почели да се обављају *on-line* то јест на даљину, као и до модификације начина рада васпитно-образовних установа,

које су такође прешле на *on-line*. Другачији начин функционисања носио је са собом и велики број изазова, као и поступака за проналажење решења у новонасталој ситуацији, како би настава могла да се неометано одржава без снижавања њеног квалитета. За учење на даљину користиле су се најчешће платформе попут *Google Classroom* *Microsoft Teams*, *Moodle*, као и различити алати за креирање и презентовање садржаја и комуникацију међу учесницима – *Google Forms*, *Zoom*, *Viber* (Miradžić-Nemet et al., 2020).

ЦИЉ РАДА

Циљ овог рада био је да се кроз преглед доступне литературе детектују предности и недостаци наставе на даљину током пандемије коронавируса *SARS-CoV-2* за децу с поремећајем из спектра аутизма (ПСА).

ПРЕГЛЕД ИСТРАЖИВАЊА

У једној америчкој студији (Reicher, 2020) приказани су неки од ефеката учења на даљину на децу са високофункционалним аутизмом. Према налазима овог истраживања, деца са високофункционалним аутизмом су доживела читав сет различитих осећања, када је у питању настава на даљину, али су осећања претежно позитивна. Деца наводе да су заправо уживала у учењу на даљину јер нису морала да брину о томе са ким седе на одморима, о томе када ће да звони, о честој промени учионице и генерално нису морала да брину о томе дали ће моћи да се уклопе са неуротипичном децом. Такође, ови испитаници наводе и смањен ниво умора, тачније сагоревања услед покушаја да се уклопе у школску

средину, као и нижи ниво анксиозности проузроковане социјалним захтевима.

Друго америчко истраживање, које је за циљ имало приказ утицаја пандемије на школе које похађају деца са ПСА и њихову организацију рада током исте, показује да дефектолози који раде са децом наводе да им је много више времена требало за припрему материјала, јер су поред сваког задатка који је био намењен детету морали да дају инструкције родитељима на који начин да задатак презентују детету како би га успешно извршило (Stenhoff et al., 2020). Додатно, за родитеље је било захтевно то што се очекивало да издвоје доста времена како би се у потпуности посветили едукацији деце, а велики број родитеља има кућне послове или другу децу са којима исто тако треба да ради школске задатке. Сличан проблем су заправо имали и сами наставници јер су и они били под стресом и имали своје породице и своје кућне обавезе, а на послу су имали повећан број захтева јер су морали да додатно објашњавају родитељима на који начин да раде са децом са ПСА.

Тешкоће у привикавању на пандемију и образовање у току исте, нису заобишле ни Грчку. У једном истраживању које је имало за циљ да испита родитељске ставове по питању учења на даљину и у којем су учествовали родитељи деце са високофункционалним аутизмом, родитељи су наводили предности али и недостатке учења на даљину (Efstratopoulou et al., 2021). Предности су се углавном огледале у томе што су родитељи приметили изостанак анксиозности и стреса код деце услед немогућности адекватног прилагођавања социјалним захтевима. Недостаци су били ти што деца пре свега нису разумела шта је то учење на даљину и зашто се оно дешава. Такође, родитељима је било тешко да убеде

децу да седе на столицама како би неки задатак урадила, да успоставе и одрже нову рутину, да користе рачунарски миш, као и да се носе са тим што деца нису прихватала њихове инструкције. Родитељи такође наводе да је учење на даљину негативно утицало на академска постигнућа њихове деце. Додатно они извештавају и о осећају презасићености и умора као и о потреби за финансијском подршком како би обезбедили деци неопходну технологију. Једна од позитивних ствари учења на даљину била је та што ученици нису морали да путују у школе и у одређене рехабилитационе центре како би добила адекватну едукацију, већ се то све реализовало код куће.

У једном пољском истраживању аутори наводе да се и између чланова породице појављивала појачана тензија због тога што су више времена него иначе проводили са дететом са ПСА, без могућности изласка из куће, одласка на третмане, у школу и слично (Buchnat & Wojciechowska, 2020). У овом истраживању, као и у претходним, видимо техничке и финансијске проблеме као примарне, затим проблеме у спровођењу индивидуализованог приступа код сваког од деце, достављање потребног материјала и слично.

Потешкоће у организацији наставе на даљину, нису заобиле ни Филиппине. Недостаци које су родитељи навели везани су првенствено за стрес који су они осећали током пандемије. Такође, родитељи истичу стицање нове рутине као једну од главних препрека на коју су наишли. Деци је требао одређени временски период како би стекла и прихватила нову рутину као свакодневну (Саһарау, 2020). Као посебну тешкоћу родитељи наводе објашњавање ситуације пандемије. Наиме, један од родитеља каже како је своје дете морао да вози аутом кроз град како би се дете са ПСА уверило да је

све затворено, а други наводи да је имао потешкоће у објашњавању детету како правилно треба да носи маску и због чега је то важно. Као и у изнад наведеним истраживањима и родитељи са Филиппина су највеће потешкоће имали приликом обучавања деце школским вештинама, међутим неки родитељи су као предност изнели то што им је заједничко време код куће са децом пружио могућности да са њима увежбавају неке другачије вештине. Наиме, родитељи наводе како су имали времена да децу обуче неким основним животним вештинама, као што је на пример прање судова, кување риже или брисање подова. Ово истраживање нам нуди занимљив податак, а то је да су родитељи деце са ПСА често ступали у контакт са другим породицама које имају такође децу са ПСА, током пандемије, како би једни другима пружали подршку, те су се међусобно саветовали и уколико би на пример неко имао телефонске или путем рачунара консултације са неким од терапеута, позивао би остале родитеље који то не могу да приуште и преносио им савете стручњака. Исто тако, родитељи који су учествовали у истраживању наводе чак да би желели да њихова деца остану у условима кућног подучавања, али уз подршку стручњака.

Студија која је спроведена у Индијани обухватила је професионалце који раде у редовним школама са децом са ПСА, како би се истражило које су модификације и адаптације у индивидуалном образовном плану (ИОП) током пандемије коронавируса SARS-CoV-2 (Hurwitz et al., 2021). Највећи број испитаника навео је да су упутства прослеђивали уживо, у нешто мањем броју *on-line*, а најмање мешовито. Наставници су известили да им је било знатно теже да испрате постигнућа и напредак деце, као и да пруже адекватну помоћ ученицима

и да идентификују неко неодговарајуће понашање током наставе на даљину. Око 76% професионалаца је тврдило да до промена ИОП-а није дошло. Неке од најчешће идентификованих промена у пракси биле су: коришћење материјала за рад који су претходно дезинфиковани, изостанак дељења материјала за рад међу ученицима, изостанак рада у групама или паровима, коришћење Zoom апликација за састанке са ученицима, учешће родитеља у давању упутстава за рад деци и мониторинг који се заснива на електронском скупљању података.

Истраживање које се одвијало у Зимбабвеу је за циљ имало да утврди које су то стратегије родитељи деце са ПСА користили у школовању деце код куће током пандемије коронавируса (Мајоко & Дуду, 2020). Током пандемије коронавируса у овој земљи школске лекције су се пратиле преко радио-пријемника, као и преко *on-line* платформи. Родитељи су интервјуисани телефонским путем. Мајке су извештавале да су некада тантруме које су добијала њихова деца са ПСА успешно решавале оне, али и да су за гашење неадекватних понашања били задужени некада и очеви или браћа и сестре. Интервенције које су родитељи користили у суочавању са оваквим видовима понашања, су проналазили на интернету јер због поштовања социјалне дистанце терапеути нису били доступни. Међутим, родитељи су известили и о томе да су током пандемије учили своју децу животним активностима, па су деца учена да перу судове, чисте кућу, припремају чајеве и каше, перу ауто и заливају башту.

ЗАКЉУЧАК

У погледу учења на даљину представљени су различити радови везани за ставове родитеља, деце са ПСА и наставника. Они сви углавном истичу сличне изазове са којима су се сусретали, али и извесне позитивне стране. Родитељи деце са ПСА су се сусретали са мањком финансија, техничких могућности и времена. Као позитивне стране истичу приметно смањен ниво стреса и анксиозности код своје деце.

Наставници су највеће изазове имали у домену припреме материјала и повећаног утрошка времена на давање инструкција родитељима. Што се саме деце са ПСА тиче, стиче се утисак да су она имала највећи број позитивних искустава. Наиме, нису више морала да брину о томе на који начин треба да се понашају у некој ситуацији или у учионици, а као највећу потешкоћу истичу привикавање на промену рутине.

Ова, као и истраживања која ће се у будућности спороводити треба да буду чврст ослонац за промену праксе учења на даљину, али и школског окружења које није увек погодно за особе са ПСА. Једино интеграцијом позитивних и негативних аспеката је могуће доћи до адекватног ко-рака напред.

ЛИТЕРАТУРА

- Buchnat, M., & Wojciechowska, A. (2020). Online education of students with mild intellectual disability and autism spectrum disorder during the COVID-19 pandemic. *Interdyscyplinarne Konteksty Pedagogiki Specjalnej*, 29, 149-171. <https://doi.org/10.14746/ikps.2020.29.07>
- Sahapay, M. B. (2020). How Filipino parents home educate their children with autism during COVID-19 period. *International Journal of Developmental Disabilities*, 1-4.

<https://doi.org/10.1080/20473869.2020.1780554>

- Efstratopoulou, M., Delligianidou, S., & Sofologi, M. (2021). Exploring parents' experience on distance learning for students with ASD. *European Journal of Special Education Research*, 7(1). <http://dx.doi.org/10.46827/ejse.v7i1.3525>
- Hurwitz, S., Garman-McClaine, B., & Carlock, K. (2021). Special education for students with autism during the COVID-19 pandemic: "Each day brings new challenges". *Autism*. <https://doi.org/10.1177%2F136236132111035935>.
- Majoko, T., & Dudu, A. (2020). Parents' strategies for home educating their children with Autism Spectrum Disorder during the COVID-19 period in Zimbabwe. *International Journal of Developmental Disabilities*. <https://doi.org/10.1080/20473869.2020.1803025>
- Miražić-Nemet, D., & Surdučki, T. (2020). Učenje na daljinu iz ugla nastavnika, učenika i roditelja. *Pedagoška stvarnost*, 66(2), 169-178. <https://doi.org/10.19090/ps.2020.2.169-178>
- Reicher, D. (2020). Debate: Remote learning during COVID-19 for children with high functioning autism spectrum disorder. *Child and Adolescent Mental Health*, 25(4), 263-264. <https://doi.org/10.1111/camh.12425>
- Schlosser, L. A., & Simonson, M. (2010). Defining distance education. In L. A. Schlosser & M. Simonson (Eds.), *Distance education: Definition and glossary of terms* (pp. 1-37). Information Age.
- Simonson, M., Smaldino, S., Albright, M., & Zvacek, S. (2008). *Teaching and learning at a distance: Foundations of distance education (4th ed.)*. Prentice Hall.
- Stenhoff, D. M., Pennington, R. C., & Tapp, M. C. (2020). Distance education support for students with autism spectrum disorder and complex needs during Covid-19 and school closures. *Rural Special Education Quarterly*, 39(4), 211-219. <https://doi.org/10.1177/8756870520959658>

ADVANTAGES AND DISADVANTAGES OF REMOTE LEARNING FROM THE PERSPECTIVE OF TEACHERS, PARENTS, AND CHILDREN WITH AUTISM SPECTRUM DISORDER – A REVIEW OF RESEARCH

Aleksandra NEMEDI¹,
Mirjana ĐORĐEVIĆ², Nenad GLUMBIĆ²

¹Humanitarian organization "Dečje Srce",
Belgrade

²University of Belgrade – Faculty of Special
Education and Rehabilitation

Abstract

The main aim of this work is to show through available resources advantages and disadvantages of the process of distance learning for children with autism spectrum disorder during the coronavirus SARS-CoV-2 pandemic.

Generally speaking, parents' experiences were predominantly negative for they felt that the children with disabilities were overly tired and stressed out due to the inability of parents to teach their children with autism spectrum disorder the way their teachers usually do it. On the other hand, students with autism spectrum disorder liked distance learning because they did not have to pay attention to their behavior in social environment outside their homes. Teachers experienced high levels of fatigue and stress because they had to adjust the teaching material for children with autism spectrum disorder and to prepare detailed instructions for the parents.

This overview of existing research as well as upcoming research should be a strong basis for changes in distance learning as well as school environment, which is not always suitable for children with autism spectrum disorder. Further advancements are only feasible after the integration of positive and negative aspects.

Keywords: SARS-CoV-2 coronavirus pandemic, autism spectrum disorder, parent attitudes, distance education